

การศึกษาเครื่องแต่งกายเชิงวัฒนธรรมประเพณีชุมชนแพรกหนามแดงเพื่อสร้างอัตลักษณ์
เครื่องแต่งกายของตำบลแพรกหนามแดง จังหวัดสมุทรสงคราม

A study of cultural costumes of Prak Nam Daeng community to create the identity of
Prak Nam Daeng Sub-district costumes Samut Songkhram Province

เตชิต เนยพ่วง

Taechit Cheuypoung

สาขาวิชาการออกแบบเครื่องแต่งกาย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Fashion Design, Faculty of Arts, Suan Sunandha Rajabhat University

(Received : Nov 10,2022 Revised : Dec 9,2022 Accepted : Dec 9,2022)

บทคัดย่อ

งานวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาและได้ลงไปที่ชุมชนแพรกหนามแดงนั้นพบว่า ชุมชนแพรกหนามแดงนั้นไม่มีเครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งในเขตพื้นที่จังหวัดเพชรบุรีนั้นมีการรวมกลุ่มชุมชนของชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายทั้ง ชาวไทย, ไทยโซ่ง, ชาวมอญ, ชาวกะเหรี่ยง, ไทยพวน, ลาวเวียง ดังนั้น ในชุมชนแพรกหนามแดงเองย่อมมีวัฒนธรรมที่ซ่อนเร้นของชุมชนอยู่ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะศึกษาเพื่อนำมาสร้างอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรมของเครื่องแต่งกายชุมชน เพื่อส่งเสริมและสร้างความรักความเข้มแข็งของชุมชน สร้างอัตลักษณ์ของชุมชนให้เกิดการจดจำ จะนำไปสู่การสร้างและพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ทั้งด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม การท่องเที่ยว รวมถึงสามารถต่อยอดเป็นเครื่องแต่งกายเชิงวัฒนธรรมประจำถิ่น สร้างสรรค์ลวดลาย และสร้างเครื่องแต่งกายที่มีความร่วมสมัยได้ และจากผลของการวิจัยในครั้งนี้ทำให้ทราบว่าชาวชุมชนแพรกหนามแดงน่าที่จะเป็นประชากรในกลุ่มคนไทยพื้นถิ่น ซึ่งมีการแต่งกายแบบคนไทยภาคกลางโดยทั่วไป จากข้อสันนิษฐานนี้จึงอาจนำมาใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบเครื่องแต่งกายเชิงวัฒนธรรมประเพณีชุมชนแพรกหนามแดงเพื่อสร้างอัตลักษณ์เครื่องแต่งกายของตำบลแพรกหนามแดง

คำสำคัญ : แพรกหนามแดง, ลวดลายสิ่งทอลาวโซ่ง, ผลิตภัณฑ์สินค้าแฟชั่น

ABSTRACT

This research was a study and went down to the community of Praek Nam Daeng found that The Praek Thorn Daeng community does not have any culturally distinctive costumes. In the area of Phetchaburi province, there is a group of diverse ethnic communities, including Thais, Thai Song, Mon, Karen, Thai Phuan, Lao Wiang. of the community Therefore, it is interesting to study in order to create cultural identity of community clothing. To promote and build love and strength of the community Create a community identity to be remembered. This will lead to the creation and development of a creative economy in terms of promoting culture. travel as well as being able to extend into a local cultural apparel creative pattern and create an outfit that is contemporary And from the results of this research, it is known that the people of Phraek Nam Daeng community are likely to be indigenous Thai people. which is dressed in typical central Thai style From this assumption, it may be used as information for designing cultural costumes of the Phraek Nam Daeng community in order to create the identity of Phraek Nam Daeng sub-district.

Keywords : Praek Nam Daeng, Printed fabric patterns design, Phraek Nam Daeng Group

บทนำ

คำว่า “แพรกหนามแดง” นั้นจากคำบอกเล่าของผู้สูงอายุพบว่าแพรกหนามแดงนั้น หมายถึงลำน้ำเช่นลำราง ลำประโดง ลำแพรก ลำคลอง ส่วนคำว่าแพรกหนามแดงนั้นน่าจะมาจากน้ำในลำแพรกนั้นเป็นสีแดงหรือในลำแพรกนั้นมีต้นหนามแดงขึ้นมา ก็เป็นได้ทั้งสองแนวทางและแต่เดิมในอดีตตำบลแพรกหนามแดงและตำบลยี่สารเป็นตำบลเดียวกัน ชื่อว่าตำบลยี่สารแพรกหนามแดง พื้นที่ตั้งของตำบลแพรกหนามแดง ในอดีตนั้นเคยเป็นพื้นที่ทะเลตมมาก่อน และชายทะเลนั้นพบว่าอยู่ที่ประมาณหัวเขาจีน-เขาค้อ และเมืองคูบัวตัวเขายี่สารและเขาตะเคราเป็นเกาะเล็กๆอยู่ชายฝั่งทะเล ตามหลักฐานทางโบราณคดีการตั้งถิ่นฐานของคนโบราณ บริเวณรอบพื้นที่ตำบลแพรกหนามแดงมีคนหลายภาษาและหลายเชื้อชาติมาก ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ เช่นคนจีนจะพบว่าอพยพมาก็จะตั้งถิ่นฐานอยู่ตามเมืองปากแม่น้ำหรือตามแนวชายทะเล เช่นชุมชนตำบลบางตะบูน ชุมชนเขายี่สาร ชุมชนคลองโคกและปากแม่น้ำแม่กลอง ส่วนชุมชนชาวมอญก็พบได้ในชุมชนคลองมอปลัดและชุมชนบางจะเกร็ง ส่วนชุมชนเขาย้อยและชุมชนหัวเขาจีนก็จะพบว่าเป็นชุมชนลาวโซ่งหรือไทยทรงดำ และทางแถบอำเภอปากท่อก็จะพบว่ามีชุมชนเขมรลาวเดิมหรือเขมรไทยเดิม (ปัญญา โตทอง, 2556)

วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนภูมิประเทศ สภาพอากาศที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ของประเทศไทย เป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุที่ทำให้การใช้ผ้า และการสวมใส่เสื้อผ้าเป็นไปตามความเหมาะสมของพื้นที่นั้น รวมถึงการบ่งบอกถึงฐานะทางสังคมจากการสวมใส่เสื้อผ้าเหล่านั้นอีกด้วย ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงอธิบายถึงผ้าสมปักไว้ในหนังสือ บันทึกเรื่องความรู้ต่างๆ ตอนหนึ่งว่า “เป็นผ้าทอด้วยไหมเปลวกลาง พื้นผ้าเป็นสีเป็นลายต่างๆ ใช้ตามยศ ตามเหล่า มีสมปักบุ่มเป็นสูงสุด และสมปักริ้วเป็นต่ำสุด” ชนิดของผ้านุ่งจึงมีความสำคัญ (ส.พลายน้อย, 2553)

ผ้าของไทยนั้นส่วนมากจะมีลวดลายที่สวยงามแปลกตา มีทั้งผ้าพิมพ์ลาย ผ้าปัก ที่ใช้บ่งบอกถึงฐานะในสังคม ส่วนสามัญชนใช้ผ้าพื้นเมืองซึ่งมีอยู่ทุกภาคและได้มีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ชินตีนตอ ผ้าไหมของภาคเหนือ ผ้าขิดตีนจกของภาคกลาง ผ้าพุมเรียงของภาคใต้ และผ้ามัดหมี่ของภาคอีสาน (พวงผกา คุโรวาท, 2535)

การวิจัยนี้ทำให้เกิดคุณค่าในการยกระดับศักยภาพในการแข่งขันเชิงพาณิชย์และวัฒนธรรม อีกทั้งยังเพิ่มมูลค่าให้กับอัตลักษณ์ของท้องถิ่นที่แสดงออกมาทางเครื่องแต่งกาย กระบวนการออกแบบเชิงสร้างสรรค์ และเทคโนโลยีวัสดุเพื่อเกิดผลิตภัณฑ์และเหมาะสมกับชุมชน ส่งเสริม พัฒนาและสร้างรายได้ให้กับชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัดสมุทรสงคราม และ แผนพัฒนาประเทศ

จากการศึกษาและได้ลงไปที่ชุมชนแพรกหนามแดงนั้นพบว่า ชุมชนแพรกหนามแดงนั้นไม่มีเครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งในเขตพื้นที่จังหวัดเพชรบุรีนั้นมีการรวมกลุ่มชุมชนของชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายทั้ง ชาวไทย, ไทยโซ่ง, ชาวมอญ, ชาวกะเหรี่ยง, ไทยพวน, ลาวเวียง ดังนั้น ในชุมชนแพรกหนามแดงเองย่อมมีวัฒนธรรมที่ซ่อนเร้นของชุมชนอยู่ จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะศึกษาเพื่อนำมาสร้างอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรมของเครื่องแต่งกายชุมชน เพื่อส่งเสริมและสร้างความรักความเข้มแข็งของชุมชน สร้างอัตลักษณ์ของชุมชนให้เกิดการจดจำ จะนำไปสู่การสร้างและพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ทั้งด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม การท่องเที่ยว เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ชุมชนแพรกหนามแดง จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อหาแนวทางในการสร้างอัตลักษณ์เครื่องแต่งกายของตำบลแพรกหนามแดง จังหวัดสมุทรสงคราม

ระเบียบวิธีวิจัย

การนำไปสู่ความสำเร็จของการวิจัย การพัฒนาเครื่องแต่งกายเชิงวัฒนธรรมประเพณี ชุมชนแพรกหนามแดง จังหวัดสมุทรสงครามประกอบไปด้วย ค้นหาประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในชุมชนแพรกหนามแดง จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อนำมาสร้างอัตลักษณ์ในการออกแบบเครื่องแต่งกายเชิงประเพณี และอาจนำไปสู่การสร้างรูปแบบเชื่อมโยงการออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าแฟชั่นเครื่องแต่งกายกับมิติของภูมิปัญญา วัฒนธรรมของจังหวัดสมุทรสงคราม และสร้างแนวทางการส่งเสริมในการออกแบบลวดลายผ้าทอพื้นเมืองสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าแฟชั่นเครื่องแต่งกาย เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยทั้งด้านการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. วิธีวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนศึกษาวิเคราะห์ดังนี้

1.1 ศึกษารวบรวมจากเอกสาร หนังสือ ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ ชุมชนแพรกหนามแดง จังหวัดสมุทรสงคราม

1.2 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากพื้นที่ศึกษา คือชุมชนแพรกหนามแดง จังหวัดสมุทรสงคราม รวบรวมข้อมูลและประเมินศักยภาพเพื่อการถ่ายทอดแนวทางการออกแบบแฟชั่นเครื่องแต่งกายเชิงวัฒนธรรม

1)การสัมภาษณ์ (Interview Method) โดยสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และสนทนากลุ่มย่อย (Group Interview) ผู้เชี่ยวชาญด้านชาติพันธุ์ ผ่าทอพื้นเมือง ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ชุมชนแพรกหนามแดง จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ให้ข้อมูล

2)การสังเกตการณ์ (Observation Method) ทั้งการสังเกตการณ์รูปแบบการแต่งกายพื้นเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสมุทรสงคราม

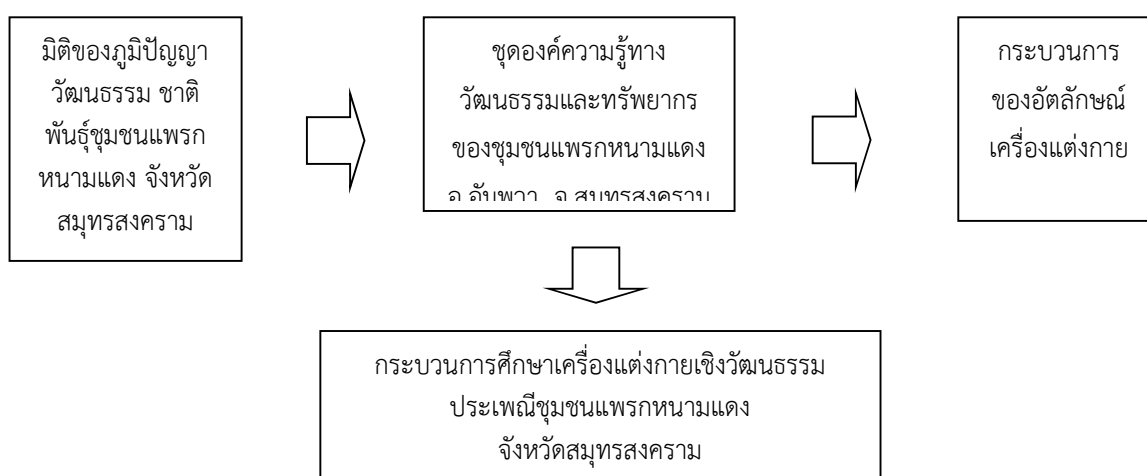
2. วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Method) การศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณผู้วิจัยมีดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสมุทรสงคราม และการออกแบบผ่าทอพื้นเมือง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และสนทนากลุ่มย่อย (Group Interview) ผู้เชี่ยวชาญเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ การแต่งกาย และผ่าทอพื้นเมือง

งานวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิดประกอบด้วย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

ที่มา : เติชิต เถยพ่วง

ผลการงานวิจัย

จากการศึกษาทั้งภาคเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการออกภาคสนามในการศึกษาข้อมูลของชุมชนแพรกหนามแดง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้เห็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามว่ามีถึง 4 กลุ่ม ที่เข้ามาอยู่อาศัยทำกินต่างยุคต่างสมัยกัน แต่ทุกกลุ่มต่างอาศัยอยู่ในดินแดน “สาครบุรี” ด้วยความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทั้งในลักษณะการผสมผสานกันทาง “วัฒนธรรม” และ “เชื้อสาย” เกิดเป็นพลเมืองของ “สาครบุรี” คือ ไทยพื้นถิ่น ไทยจีน ไทยรามัญ และไทยทรงดำ ที่ช่วยกันขับเคลื่อนให้สมุทรสาครเจริญก้าวหน้าอยู่ทางเป็นอยู่ในทุกวันนี้ แต่สำหรับในชุมชนแพรกหนามแดงนั้นไม่มีความชัดเจนของกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็นชาติพันธุ์ที่ชัดเจนแน่นอน แต่จากสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในพื้นที่พอจะสันนิษฐานได้ว่า น่าจะเป็นไทยพื้นถิ่น เนื่องจากวิถีชีวิตของชุมชนแพรกหนามแดงนั้นไม่มีรูปแบบของชาติพันธุ์อีก 3 ชาติพันธุ์มาผสมอยู่

การวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาเครื่องแต่งกายเชิงวัฒนธรรมประเพณีชุมชนแพรกหนามแดง

ภาพที่ 2 ภาพการวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาเครื่องแต่งกายเชิงวัฒนธรรมประเพณีชุมชนแพรกหนามแดง

ที่มา : เตชิต เถยพ่วง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ สรุปผลข้างต้น เป็นเพียงข้อสันนิษฐานเบื้องต้นเท่านั้น จากสิ่งที่ผู้วิจัยได้กล่าวตั้งแต่ตอนต้นแล้วว่า การทำงานในการนี้ เกิดอุปสรรคและปัญหาจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาเป็นอย่างมาก ทำให้การลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลนั้นไม่สามารถกระทำได้ เพราะมีการจำกัดการเดินทางและการเข้าออกของผู้คนในชุมชน แต่จากข้อมูลที่ได้พบจะหาได้เพื่อการศึกษาจึงพอตั้งข้อสันนิษฐานว่า ชาวชุมชนแพรกหนามแดงเป็นประชากรในกลุ่มคนไทยพื้นถิ่น ซึ่งมีการแต่งกายแบบคนไทยภาคกลางโดยทั่วไป จากข้อสันนิษฐานนี้จึงอาจนำมาใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบเครื่องแต่งกายเชิงวัฒนธรรมประเพณีชุมชนแพรกหนามแดงเพื่อสร้างอัตลักษณ์เครื่องแต่งกายของตำบลแพรกหนามแดง จังหวัดสมุทรสงคราม ได้บ้างไม่มากนักต่อไป

อภิปรายผล

งานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีข้อมูลไม่มากเพียงพอในการที่จะสรุปผลได้อย่างชัดเจนเนื่องจากข้อจำกัดในการทำงาน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงอุตสาหกรรม. (2557). *คู่มือเสริมสร้างคุณภาพและมาตรฐานสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ.
- โครงการศึกษาพลวัตของสังคมวัฒนธรรมในชุมชนชาติพันธุ์เพื่อการสร้างแผนที่มีชีวิต. *แผนที่วัฒนธรรมชาติพันธุ์สาครบุรี*. สืบค้น 18 มีนาคม 2564, จาก <https://db.sac.or.th/samutsakhon/ethno-map/info.php>
- นิธิ นิธิวีรกุล, วีรพงษ์ สุนทรฉัตรวัฒน์. (2562). *นักวิจัยชาวบ้าน: 'แพรกหนามแดง' ฟากฝั่งของความขัดแย้ง*. สืบค้น 25 มกราคม 2564, จาก <https://waymagazine.org/>.
- บ้านจอมยุทธ. (2543). *การแต่งกายชาวเอเชียการแต่งกายจีน*. สืบค้น 17 มกราคม 2564, จาก https://www.baanjommyut.com/library_2/history_of_costume/07_18.html.
- ประวัติความเป็นมาของไทยทรงดำ. (2559). สืบค้น 17 มกราคม 2564, จาก <http://www.xn--l3capa3b6af8b3aes.com>.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2543). *ผ้าทอพื้นเมืองในภาคกลาง*. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- วิธีรามัญ. (2552). *การแต่งกายของชาวมอญฝ่ายชายและฝ่ายหญิง*. สืบค้น 21 กุมภาพันธ์ 2564, จาก http://jeachai.blogspot.com/2009/06/blog-post_07.html
- ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. สืบค้น 16 มกราคม 2564, จาก <http://www.khaoyoi-thaisongdam.com/index.asp?pageid=211&parent=&directory=1743&pagename=gallery>